

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА
ВОЈНОБЕЗБЕДНОСНЕ АГЕНЦИЈЕ КАО ДЕЛА
БЕЗБЕДНОСНОГ СИСТЕМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
-ДИПЛОМСКИ РАД-

МЕНТОР:

др Зоран Драгишић,
редовни професор

КАНДИДАТ:

Радмила Ђурић

Београд, 2017. године

САДРЖАЈ

1. Увод.....	3
2. Безбедносни менаџмент.....	4
3. Организовање као функција безбедносног менаџмента	6
3.1. Појам организовања и организације.....	6
3.2. Организациона структура.....	8
3.3. Организациона шема, формална и неформална организација	9
3.4. Ауторитет, линија ауторитета, формални и неформални ауторитет ...	12
4. Обавештајно-безбедносни систем Републике Србије	14
5. Организациона структура Министарства одбране	17
6. Војнобезбедносна агенција.....	19
6.1. Надлежности, послови, задаци и овлашћења Војнобезбедносне агенције	20
6.2. Организациона структура Војнобезбедносне агенције	23
7. Закључак.....	26
8. Литература.....	27

1. Увод

У тежњи да повећају успешност свог рада, људи су често размишљали о подухватима који су превазилазили њихове појединачне могућности. Они су схватили да заједничким радом са другим људима могу да повећају своје појединачне способности и радне потенцијале и тако остваре своје циљеве, које би теже остварили појединачним радом. Полазећи од тога, а ради задовољавања различитих врста својих потреба, интереса и циљева људи су на појединим степенима свог развоја стварали и развијали различите облике организације са различитим облицима власти, утицаја и одговорности. Тако настале бројне и разноврсне организације (од државе, војске и полиције, до цркве, универзитета, позоришта или спортских клубова), припадају најбитнијим људским творевинама које су чиниле и чине људску цивилизацију.

Изузетан значај организација за настанак, опстанак, раст и развој људских заједница произилази из чињенице да људи највећи део свог животног века, својевољно (понекад и против своје воље), проводе у некој од њих. Оне су увек пружале и пружају простор за најразличитије врсте исказивања појединца и незаменљиве су у остваривању конкретних друштвених функција, као што је и безбедносна. Уз то, организације, својим трајањем, развојем и искуствима, чувају традицију, знање и информације и успостављају мостове између прошлости, садашњости и будућности.¹

Будућност се не може увек поуздано предвидети, али то не значи да се за њу не треба и не може припремити. Припремање организације за будућност подразумева, поред планирања, и адекватно организовање. Планирањем се усвајају организациони циљеви и дефинишу начини за њихово достизање, док се организовањем креира, успоставља, мења и, за реализацију планираних активности, припрема одговарајућа организација. Ове активности представљају сталан процес у оквиру којег менаџери, у „садашњости“, припремају и усмеравају организације ка сигурнијем, ефективнијем и ефикаснијем деловању и остваривању организационих циљева у будућности.²

¹ Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016., стр. 1-2.

² Исто, стр. 167.

2. Безбедносни менаџмент

Појам „безбедносни менаџмент“ је релативно новијег датума, па можемо рећи да је овај појам још увек у фази развоја. Под појмом безбедносни менаџмент, у ширем смислу, подразумева се одлучивање о безбедносним циљевима организационог система, о начинима и средствима да се избегну неповољни утицаји који долазе из окружења или самог организационог система, или да се њихов штетан утицај умањи.³

Менаџмент безбедности је релативно нова научна дисциплина која је настала као спој наука менаџмента и наука безбедности. Другим речима, менаџмент безбедности је примена менаџмент поступака на област безбедности. Савремене безбедносне претње учиниле су интересовање за безбедност много већим него икада у историји. Наиме, природа савремених безбедносних претњи наметнула је потребу бављења питањима безбедности и оним организацијама које безбедност никада нису имале у делокругу свога рада.⁴

Општи и специфични циљеви менаџмента се остварују обављањем менаџерских функција (послова или делатности), које се често називају и процесним функцијама менаџмента. Наглашавајући да те функције чине садржај процеса менаџмента, Фајол је први, почетком XX века, поделио тај процес на пет међусобно условљених фаза под називима: 1) планирање, 2) организовање, 3) командовање (вођење), 4) координација и 5) контрола.⁵ Функције безбедносног менаџмента одговарају функцијама менаџмента у другим гранама људске делатности. Наведених пет функција безбедносног менаџмента уједно представљају пет макро фаза у менаџмент процесу безбедности, било да је реч безбедносном менаџменту у јавном или приватном сектору. Међутим и оваква подела има значајна ограничења имајући у виду да се јавни и приватни интереси често преплићу и стичу у деловању једне организације.⁶

³ Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 11.

⁴ Ђукић С., „Безбедносни менаџмент“ и савремени безбедносни изазови, ризици и претње као елементи који угрожавају националну безбедност (војно дело), Београд, 2017. стр. 98.

⁵ Fayol, H. *General and Industrial Management*, Sir Isac Pitman & Sons, Ltd., London, 1949.

⁶ Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 50.

Планирање-обухвата предвиђање будућих стања и дефинисање будућих циљева, задатака, политике и програма.

Организовање-обухвата одређивање потребне радне снаге, машина, материјала и финансијских средстава.

Координација-представља усмеравање свих учесника ка усмереном циљу.

Вођење-обухвата контактирање са људима у смислу давања упутстава, подстицања и посредовања у извршењу задатака.

Контрола-обухвата мерење и оцењивање извођења и потребне исправке и ревизију.⁷

У пракси наведене менаџерске функције нису стриктно одвојене и секвенцијално зависне већ се, најчешће, одвијају симултано као процес међусобно испреплетаних и интерактивних функција. Остварујући те функције, менаџери користе расположиве организационе ресурсе (људе, опрему, финансијска средства, енергију материју, информације) као средства за остваривање организационих циљева. Они тиме превode организационе потенцијале у различите облике излазних резултата (производа или услуга). Управо због тога, теоријско и практично познавање менаџерских функција представља основу организационих знања сваког менаџера и полазиште за њихово успешно руковођење у организацијама.⁸

слика 1: безбодносни менаџмент и функције

⁷ Јовановић, П., *Менаџмент-теорија и пракса*, Факултет организационих наука, Београд, 2004. стр.28.

⁸ Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016., стр. 51.

3. Организовање као функција безбедносног менаџмента

3.1. Појам организовања и организације

Организовање подразумева уређивање активности на такав начин који ће систематски доприносити постизању циљева организације. Организација се састоји од људи који поседују специјалистичка знања, чија координација доприноси постизању циљева организације.⁹

Реч „организација“ означава институцију или функционалну групу (државу, цркву, предузеће, болницу, оркестар) док реч „организовање“ означава процес у коме се делегирају и инегришу послови на чланове организације.

Организација (или организациона структура) је производ не само организовања, већ и комплетног процеса менаџмента. Организација је, практично, инфраструктура за обављање послова једне институције или функционалне групе како би се остварили њени циљеви. Организовање је балансирање између стабилности и промена. С једне стране, организација даје стабилност акцијама својих чланова што омогућава да институција или функционална група иде кохерентно према циљевима. С друге стране, и сама организација је изложена променама као резултат прилагођавања или увођења промена.¹⁰

Промене су саставни део живота сваке организације, и уколико је организација спремна да се брже прилагођава шансе да оствари своју мисију су много веће. Историја је пуна примера различитих организација, од држава, политичких покрета па до предузећа која су нестала због тога што нису успела да се прилагоде.¹¹

Већина организација развија се постепеним прилагођавањем на одређене факторе. Фактори који пресудно утичу на сваку организацију су: природа делатности којом се организација бави, техничко-технолошка развијеност, организациона култура и стил управљања. Модерне организације настају као последица “покушаја и грешака”, и веома

⁹ Dessler, G., Management Leading Organizations in the 21st Century, USR, New Jersey, 2005.

¹⁰ Тодоровић, Ј., Ђуричин, Д. и Јаносевић, С., *Стратегијски менаџмент*, Економски факултет, Београд, 2003., стр. 83.

¹¹ Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 102.

тешко је успоставити један најбољи модел организовања који је применљив на све организације, или бар на оне које имају исту делатност.¹²

Пример војне организације то најбоље показује. Иако војске, тј.-оружане снаге свих земаља на свету имају мање-више истоветну мисију, а веће разлике се уочавају само између оружаних снага великих сила које воде активнију спољну политику и малих и средњих земаља које своје оружане снаге ограничавају само на одбрану своје територије и учешћу у мировним напорима међународне заједнице-приметна је велика разлика у организационим структурама оружаних снага различитих земаља. Разлике које постоје у оружаним структурама оружаних снага последица су великог броја фактора који утичу на њихово формирање и налазе се у области политике, економије, међународних односа, културе и традиције.¹³

слика 2: процес организовања¹⁴

¹² Тодоровић, Ј., Ђуричин, Д. и Јаношевић, С., *Стратегијски менаџмент*, Економски факултет, Београд, 2003., стр. 83.

¹³ Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 103.

¹⁴ Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016., стр. 168.

3.2. Организациона структура

У савременим условима све динамичнијег организационог окружења, потреба за променама (развојем) постојећих и за стварањем нових организационих структура све је израженија. Међутим, организациона теорија и пракса су показале да у тим условима није могуће креирати организациону структуру која би била оптимално решење за све организације, за сва времена и све ситуације.¹⁵

Организациона структура настаје као последица процеса организовања, и она уређује везе и односе који постоје у једној организацији између различитих организационих целина те организације, као и везе и односе које постоје унутар самих организационих јединица. Поред уређивања веза и односа, организационом структуром се врши подела надлежности унутар организације, што је веома значајно ради ефикаснијег и ефективнијег рада. Постојање организационе структуре омогућава стабилност и континуитет у раду организације, без обзира на кадровске промене.¹⁶

Организациона структура се такође дефинише и као „својеврстан формално успостављен (уређен) систем организованих делова, односно људи (људских ресурса), материјалних, енергетских, информатичких и других ресурса организације, са њиховим формалним улогама (функцијама) и међусобним (унутрашњим) односима и везама успостављеним дизајнирањем поделе рада, груписања послова, делегирања ауторитета и одговорности и механизмима координације и контроле.”¹⁷

Организациону структуру чине следећа четири елемента (димензије, нивоа организовања):

1. макроструктура (организациони ниво),
2. мезоструктура (групни ниво),
3. микроструктура (индивидуални или појединачни ниво),
4. инфраструктура (структурне везе).

¹⁵ Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016., стр. 225.

¹⁶ Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 108.

¹⁷ Петковић, М., Јанићијевић, Н., Богичевић Миликић Б., *Организација*, Економски факултет, Београд, 2006. стр.33.

Макроструктуру организације чине основне организационе јединице (сектори, департмани) и њихви међусобни односи. При томе је организација као целина увек самосталнија од организационих јединица у свом саставу, иако апсолутна самосталност било које организације не постоји.

Мезоструктуру организације чини унутрашње (уже) организационе јединице (управе, одељења, одсеци, групе, реферати) груписане у оквиру основних организационих јединица (сектора, департмана).

Микроструктуру организације чине радна места, односно њихов број, врсте, услови за селекцију и распоређивање запослених и њихови међусобни односи у оквиру сваке од ужих организационих јединица.

Инфраструктуру чини систем формално одређених и успостављених вертикалних, хоризонталних и дијагоналних веза којима се међусобно повезују елементи макроструктуре, мезоструктуре и микроструктуре организације и успостављају односи ауторитета, одговорности и координације између њих. Уз помоћ тих веза, организација се покреће на деловање и усмерава ка остварењу организационих циљева.¹⁸

3.3. Организациона шема, формална и неформална организација

Организациона структура представља се графички помоћу **организационе шеме**, која приказује односе између организационих јединица и радних места. Без обзира на величину организационе шеме она садржи само три симбола квадрате, вертикалне линије и хоризонталне линије.

Квадрати представљају организационе јединице и радна места, а често и једно и друго, и у квадрате се уписују називи организационих јединица.

Вертикалне линије представљају правце простирања ауторитета и одговорности. Највећи ауторитет и одговорност је на врху организационе шеме, а најмањи на дну, ауторитет се простира одозго на доле, док се одговорност простира одоздо на горе. Одговорност по радним местима најмања је на дну шеме, а највећа на врху.

¹⁸ Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016., стр. 169.

Хоризонталне линије представљају везу обавезне сарадње у организацији. Радна места која се налазе на истој хоризонталној линији морају се обавезно договарати, сарадња је могућа и по дијагонали али није обавезна. Дубина организационе шеме одређена је бројем нивоа у организацији.¹⁹

Организационе шеме државних безбедносних организација су релативно једноставне пошто је у њима веома стриктно изведен принцип једностарешинства и субординације, за разлику од приватних безбедносних организација, где је безбедност најчешће само једна у низу функција, уклопљена у општу организациону шему која може бити веома сложена.

Пример војне организационо-формацијске структуре то најбоље показује. У тројној организацији пешадијских јединица један командир одељења руководи са девет војника, командир вода са три командира одељења, командир чете са три командира водова, командант батаљона са три командира чета и тако даље према врху организационе структуре војске. Командир одељења има највећи број подређених, али проблеме које решава су најједноставнији. Највећи обим послова се налази на највишем организационом нивоу и одлуке које се доносе на највишем нивоу су најсложеније одлуке. Оне се доносе са највише ауторитета, што изискује највиши ниво ангажовања руководиоца и његовог сарадничког тима.²⁰

Организациона шема описује пет битних елемената организационе структуре:

1. **поделу рада**-сваки квадратић говори о одговорности за конкретни радни задатак.
2. **менаџере и подређене**-линије између квадратића приказују канал комуникације на чијим се крајевима налазе информације о томе ко извештава и коме се подносе извештаји.
3. **тип посла који се обавља**-ознаке у квадратићима означавају различите активности и области одговорности.
4. **критеријуме груписања послова**-увид у целину организационе шеме показује на бази чега је извршена подела организације (функција, производ и сл.)

¹⁹ Тодоровић, Ј., Ђурићин, Д. и Јаношевић, С., *Стратегијски менаџмент*, Економски факултет, Београд, 2003., стр. 85.

²⁰ Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 109.

5. **управљачке нивое-организациона** шема не указује само на појединачне менаџере и њихове подређене, већ и на целокупну линију командовања и контроле, сви запослени који подносе извештај истој особи налазе се на истом хијерархијском нивоу без обзира на њихово место у организационој шеми.²¹

Структура **формалне организације** је она структура која је и приказана самом организационом шемом. Међутим, поред формалне организације постоји и неформална организација коју организациона шема не приказује, нити је може приказати, јер је она последица неформалних односа унутар једне организације.²²

Неформална организација је скуп свих фактички постојећих односа (веза, активности, осећања, вредности) између чланова организације и њихових група, који одступају од формално уређене организационе структуре или су неконзистентни у односу на њу. Она обично настаје у процесу неформалног комуницирања, као резултат потребе запослених да лакше обаве послове за које су одговорни, или да остваре поједине индивидуалне или групне циљеве у којима их ограничавају формална структура или менаџерске одлуке. Неформалну структуру чини све оно што се дешава независно од „квадрата и линија“ на шеми формалне организационе структуре.²³

Неформална организација, такође, означава све оне односе међу људима, осећања и активности које се на изглед не уклапају у шему формалне организације. То је оно што се дешава између оквира и линија повучених на мапи формалне организације.²⁴

Менаџери су неформалне организационе групе дуго сматрали претњом правилном функционисању организација. Временом је постало јасно да оне на укупну активност организације могу деловати и добро и лоше, тако што могу радити у корист или против интереса организације. Оне често испољавају позитиван утицај на задовољење неких људских потреба у организацији, као што су потребе за признањем, друштвеним положајем и слично. Такође, преко својих комуникационих мрежа оне могу ширити

²¹ Тодоровић, Ј., Ђуричин, Д. и Јаношевић, С., *Стратегијски менаџмент*, Економски факултет, Београд, 2003., стр. 85.

²² Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 104.

²³ Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016., стр. 170-171.

²⁴ Рен, Данијел А., Војх, Д., *Менаџмент, процес, структура, понашање*, Привредни преглед, Београд, 2001. стр. 252.

дезинформације, полуистине и отворене лажи и тако угрозити репутацију организације. Неформалне групе се могу опирати променама које треба спровести или новоусвојеним стандардима и методама рада тако што ће их „тихо бојкотовати“ или бити неефикасне.²⁵

3.4. Ауторитет, линија ауторитета, формални и неформални ауторитет

Ауторитет се дефинише као легитимна (општеприхваћена) моћ у специфичном друштвеном контексту. Извори стицања, поседовања и коришћења ауторитета (моћи и власти) могу бити веома различити, али се најчешће разврставају на :

- организационе (својинске или позиционе), из којих израста *формални ауторитет* и
- личне (персоналне) основе, из којих израста *неформални ауторитет*.²⁶

Линија ауторитета показује пут који директива треба да прође од топ-менаџмента до најнижих позиција организацији и обратно, пут који повратна информација треба да пређе од запослених који се налазе на дну организационе лествице до топ-менаџмента који доноси одлуке на основу тих повратних информација и враћа их назад до свих организационих целина.²⁷

Формални ауторитет израста из својинских или организационих извора и према правилу припада власницима, деоничарима или оснивачима организација. Они ауторитет могу делегирати (пренети) на професионалне менаџере или органе. Са друге стране, уговором о раду или на други начин, запослени у организацији или чланови организација се обавезују да прихвате ауторитет власника, укључујући и обавезу да се понашају према њиховим легалним и легитимним налозима и упутствима.

Менаџери безбедности се у већини организација налазе у врховима ланаца командовања, па је и самим тим њихова формална моћ велика. Међутим, какав год да је формални положај менаџера безбедности, њихов неформални утицај је велики због природе посла којим се баве. У војним и полицијским организационим шемама расподела моћи је много верније приказана, пошто су то организације, посебно војска, у којима

²⁵ Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016., стр. 170-171.

²⁶ Исто, стр. 192.

²⁷ Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 103.

„формалне везе доминирају над персоналним“, које су високо бирократизоване и у којима чин и положај војног старешине одређује његову реалну моћ и формални ауторитет. У већини организација постоји много више неформалних утицаја него што то њихове шеме организације показују и него што би њихови менаџери волели да признају.²⁸

Поред формалног ауторитета, менаџери и други људи у организацији најчешће поседују и различите врсте **неформалног ауторитета**. Та врста ауторитета израста из способности и особина појединаца и привлачности њихових неформалних квалитета. Као најзначајније врсте личне моћи наводе се *експертска моћ* (моћ знања, способности, вештина и искуства које други не поседују) и *референтна моћ* (моћ припадности, титуле, звања, харизме или, пре свега, моћ личног примера на који се треба угледати и који треба следити).

Неформални ауторитет тако није ауторитет позиције (радног места). Он није нормативно регулисан и појединци га имају или немају, независно од организационе позиције на којој се налазе и самим тим формални ауторитет долази од тога *шта је неко*, а неформални од тога *ко је неко*.

Формални ауторитет је преносив (сукцесиван, наследан) са менаџера претходника на менаџера следбеника, али није преносив са једне на другу менаџерску функцију. Супротно томе, неформални ауторитет није и не може бити преносив са менаџера претходника на менаџера следбеника, али јесте преносив, као део личности менаџера, са његове једне на његову другу менаџерску функцију. Одласком менаџера са радног места формални ауторитет остаје у организацији, али његов неформални ауторитет одлази са њим.

Поред формалног и неформалног ауторитета, помиње се и **стварни ауторитет** кога чини специфична комбинација претходне две наведене врсте ауторитета. Он се дефинише као углед и на њему заснована вредност и утицајна снага менаџера, односно као основ спровођења утицаја заснован на легитимитету или одговарајућем организационом пропису.²⁹

²⁸ Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014. стр. 105.

²⁹ Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2016., стр. 192-196.

4. Обавештајно-безбедносни систем Републике Србије

Синтагматски појам обавештајно-безбедносни систем обухвата обавештајну и безбедносну функцију одбране државе, а циљ овог система је да непрекидно и правовремено обезбеђује квалитетне податке о спољашњим и унутрашњим носиоцима опасности по безбедност виталних вредности матичне државе, а која саопштава (предочава) извршној власти (јер су политички одлучиоци у држави), који их даље користе на процедурама утврђене начине, а ради уклањања опасности по националну безбедност. Реч је о сложенем, специфичном систему, првенствено зато што свој основни задатак остварује кроз две функције:

- Првом функцијом штити податке и информације (политичке, војне, економске...) које су државни органи прогласили тајним (имају степен тајности државна или службена тајна), а тај статус им је одређен управо због процене да би њихово откривање од стране непознатих лица и колектива (посебно непријатељских), могли да узрокује штетне последице (како стратегијске, тако и тактичке) за једну или више вредности матичне државе. Ова функција система се назива **безбедносна функција**.
- Друга функција обухвата његову ангажованост на сазнању тј. откривању тајних информација са тежиштем на стварним и могућим носиоцима угрожавања виталних вредности сопствене државе, што значи да је реч о **обавештајној функцији**.

Успешним остваривањем прве функције, обавештајно-безбедносни систем одређене државе своди на минимум могућност субјеката опасности (носилаца угрожавања безбедности), ван и унутар граница матичне државе, да успешно планирају и реализују угрожавајуће делатности против одабраног објекта безбедности (врста виталне вредности) матичне државе, дакле, у највећој могућој мери штити националну безбедност. Очевидно је да се безбедносна и обавештајна функција преплићу. Јер, успешном реализацијом друге функције, обавештајно-безбедносни систем одређене државе вишеструко доприноси успешности политике матичне земље, због тога што обавештајне (тајне) податке које сакупи ефикасно користе сви нивои одлучивања матичне државе, а под тим се

подразумева квалитетно планирање, солидно организовање и предузимање адекватних мера заштите објеката безбедности.

Обавештајно безбедносни систем државе представља јединствену организациону и функционалну целину. У ширем смислу, сачињавају га следећи елементи:

1. *структуре* које на било који начин усмеравају и надзиру рад ове сфере и
2. *оперативне структуре*-све обавештајне, безбедносне, безбедносно-обавештајне и полицијске службе (агенције, министарства) које, у складу са надлежностима и овлашћењима, настоје да у највећој могућој мери допринесу заштити виталних државних вредности, првенствено од неконвенционалних (илегалних и, наравно, противзаконитих) делатности.

У ужем смислу, сачињавају га све обавештајне и безбедносне службе (агенције) државе, односно специјализоване организације које приоритетно и пре свега применом оперативних метода и средстава (тајних метода) извршавају наменске задатке.³⁰

Сви обавештајно-безбедносни системи су по својој природи, карактеру и динамичности изложени сталним променама. Нагле промене друштвено-политичког система, промене унутрашњег, спољашњег и безбедносног окружења и други, бројни фактори, по правилу изискују и условљавају и одговарајуће акције носилаца управљања обавештајно-безбедносним системом које имају карактер суштинских реформи.

Након политичких промена у Србији 2000.-те године, реализовани су значајни захвати у домену управљања целокупним системом безбедности, а посебно у домену управљања и руковођења обавештајно-безбедносним системом. Ресор државне безбедности је 2001. године издвојен из Министарства унутрашњих послова и од њега је формирана Безбедносно-информативна агенција, којом руководи Влада Републике Србије. У току 2003. и 2004. године из састава Војске издвојени су Управа Војне службе безбедности и Обавештајна управа од којих су формиране Војнобезбедносна и Војнообавештајна агенција Министарства одбране тадашње Државне заједнице Србија и Црна Гора. Војна полиција, као интегрални део Војне службе безбедности, остала је у саставу Војске, као и Управа за обавештајно-извиђачке послове.

³⁰ Мијалковски, М., *Обавештајне и безбедносне службе*, Факултет безбедности, Београд, 2009. стр. 34-35.

слика 3: обавештајно безбедносни систем Министарства одбране ³¹

Службе безбедности Републике Србије имају дугу традицију. Данас области служби безбедности уређује више закона. Свакако да је најзначајнији Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије из новембра 2007. године. Овај закон уређује основе безбедносно-обавештајног система Републике Србије, усмеравање и усклађивање рада служби безбедности и надзор над њиховим радом. Закон је предвидео постојање три безбедносно-обавештајне службе, односно служби безбедности:

- **Безбедносно-информативна агенција**, као посебна организација;
- **Војнобезбедносна агенција** и **Војнообавештајна агенција**, као органи управе у саставу Министарства одбране.

За разматрање питања од значаја за националну безбедност основан је Савет за националну безбедност. Рад служби безбедности је под демократском и цивилном контролом Народне скупштине, председника Републике, Владе, Савета за националну безбедност, других државних органа и јавности, у складу са Законом.³²

³¹ Ковач, С., Поповић Григоров, И., *Војна служба безбедности у Србији*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2013. стр. 187-193.

³² Закон о основама уређења служби безбедности, преузето 02.09.2017. са:
<http://www.fb.bg.ac.rs/download/Download/Zakon%20o%20osnovama%20ur.sl.bez.pdf>

5. Организациона структура Министарства одбране

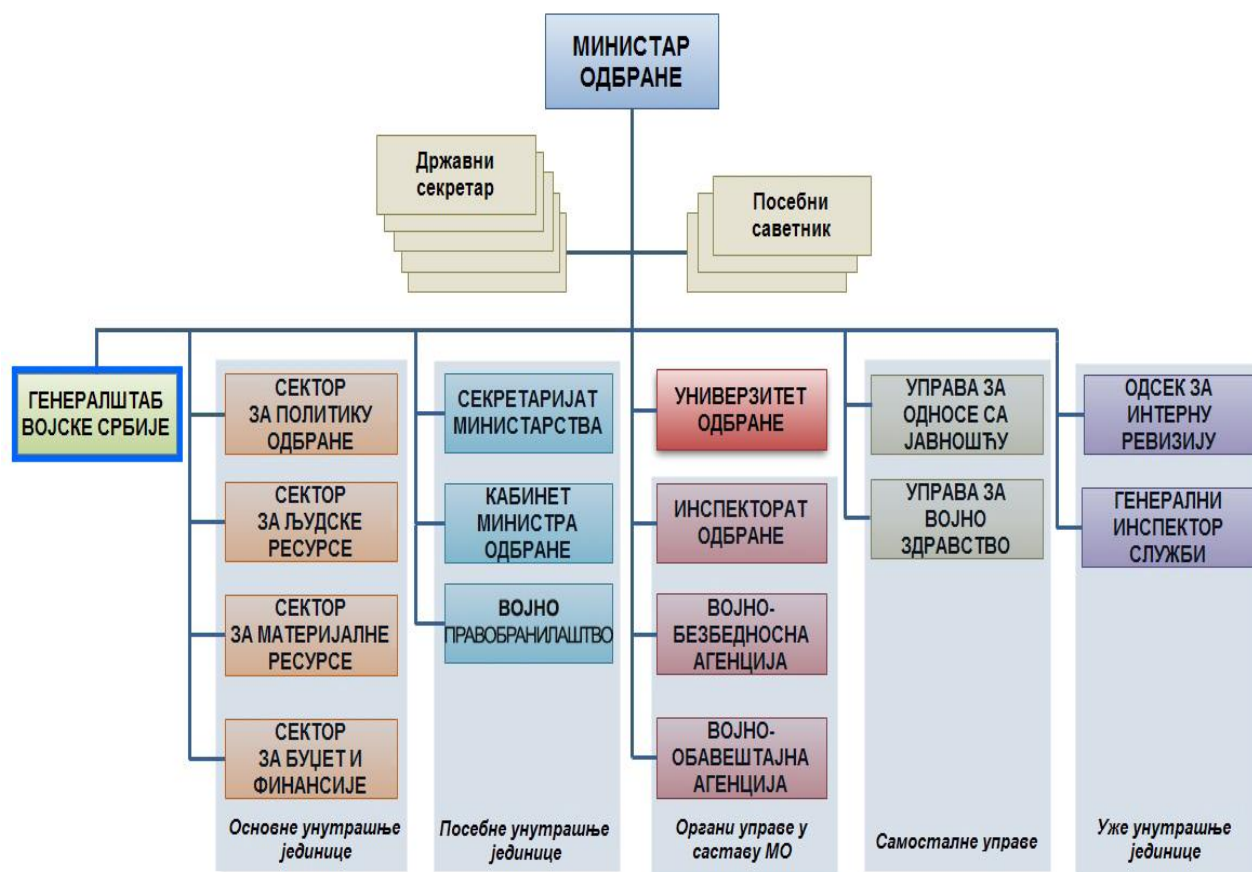
Министарство одбране, у оквиру свог делокруга, предлаже и спроводи политику одбране, извршава законе и међународне уговоре, општа акта Народне скупштине, Владе и акта председника Републике из области одбране.

Министарство одбране обавља послове, који се односе на:

- процену ризика и претњи безбедности земље;
- израду нацрта Стратегије националне безбедности Републике Србије, Стратегије одбране Републике Србије и Дугорочног плана развоја система одбране Републике Србије и усвајање документа за њихову разраду;
- израду предлога Доктрине Војске Србије;
- израду предлога Стратегијског прегледа одбране Републике Србије;
- израду Средњорочног плана и програма развоја система одбране;
- израду предлога годишњег извештаја Владе о стању припрема за одбрану, с којим се сагласио председник Републике;
- израду нацрта закона из области одбране, безбедности и Војске Србије;
- израду нацрта закона о потврђивању међународних уговора у области одбране и војне сарадње;
- израду платформи за вођење преговора и закључивање међународних уговора у области одбране и војне сарадње и њихово извршавање;
- закључење уговора из области војног школства и обуке за одбрану земље са надлежним министарствима других држава у складу са законом;
- планирање и остваривање међународне сарадње из области одбране и војне сарадње;
- координирање израде нацрта Плана одбране Републике Србије, у складу с упутством Владе о методологији за израду планова одбране и предлагање Влади на усвајање;
- предлагање смерница за израду планова одбране и упутства о методологији за израду планова одбране;

- утврђивање предлога планова одбране других снага система одбране, који су у вези са Планом употребе Војске Србије;
- планирање, припремање и контролу мобилизације грађана, државних органа, органа аутономних покрајина, органа јединица локалне самоуправе, привредних друштава, других правних лица и предузетника и Војске Србије за извршавање задатака у ратном и ванредном стању и обавља друге послове у складу са Законом.³³

Организациона структура Министарства одбране

слика 4: организациона структура Министарства одбране

³³ Министарство одбране Републике Србије, званична интернет страна, преузето 02.09.2017. са: <http://www.mod.gov.rs/cir/4884/o-ministarstvu-4884>

6. Војнобезбедносна агенција

Војнобезбедносна агенција је орган управе Министарства одбране Републике Србије, односно ресорна војна контраобавештајна служба, чији је основни задатак да штити Војску Србије и Министарство одбране Републике Србије од шпијунско-субверзивних делатности спољних и унутрашњих носилаца усмерених на подривање одбрамбених могућности републике Србије.³⁴

ВБА у неким облицима постоји још од 1839. године, али је често мењал делокруг рада и организациону структуру, мада не у великом обиму и то је чинила постепено.

На основу Наредбе министра одбране од 29. септембра 2003. године, формирана је Војнобезбедносна агенција (ВБА), као организациона целина Министарства одбране. Коначно, доношењем закона о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, 2009. године, ВБА је успостављена као савремена и професионална служба безбедности, део безбедносно-обавештајног система Министарства одбране Републике Србије.³⁵

Нормативноправни оквир за рад Војнобезбедносне агенције чине: Устав Републике Србије, Закон о одбрани, Закон о Војсци Србије, Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, Кривични закон, Законик о кривичном поступку и други закони од посредног значаја за рад Војнобезбедносне агенције.

ВБА и ВОА су органи управе у саставу Министарства одбране који обављају безбедносно-обавештајне послове од значаја за одбрану и део су јединственог безбедносно-обавештајног система Републике Србије.

У обављању послова из своје надлежности, ВБА и ВОА су самосталне. ВБА и ВОА међусобно сарађују и размењују податке. Начин и садржај међусобне сарадње и размене података уређује министар одбране.

ВБА и ВОА сарађују и размењују податке са надлежним органима, организацијама, службама и телима Републике Србије, као и са службама безбедности других држава и међународних организација, у складу са Уставом, законом, другим

³⁴ Мијалковски, М., *Обавештајне и безбедносне службе*, Факултет безбедности, Београд, 2009. стр. 247.

³⁵ Министарство одбране Републике Србије, званична интернет страна, преузето 02.09.2017. са: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/organizacija/vba/VBA_Brosura.pdf

прописима и општим актима, утврђеном безбедносно-обавештајном политиком Републике Србије и потврђеним међународним уговорима.

У свом раду, ВБА и ВОА су политички, идеолошки и интересно неутралне. ВБА и ВОА имају статус правног лица, такође имају своје знакове, симболе и друга обележја и ознаке. Влада уређује изглед и начин коришћења знакова, симбола и других обележја и ознака, на предлог министра одбране.

6.1. Надлежности, послови, задаци и овлашћења Војнобезбедносне агенције

ВБА је надлежна за безбедносну и контраобавештајну заштиту Министарства одбране и Војске Србије у оквиру које обавља општебезбедносне, контраобавештајне и остале послове и задатке од значаја за одбрану Републике Србије, у складу са законом и прописима донетим на основу закона.

Према Закону о изменама и допунама Закона о ВОА и ВБА из 2013. године, безбедносна заштита обухвата безбедносну заштиту снага, објеката и средстава, тајних података, персоналну (безбедносне провере лица и издавање безбедносних сертификата) и индустријску безбедност, безбедносну заштиту информационо-телекомуникационих система и криптозаштите и др.

Контраобавештајна заштита се односи на супротстављање обавештајном деловању, субверзивним и другим активностима страних држава, организација, лица, унутрашњем и међународном тероризму, екстремизму и другим облицима организованог насиља против Министарства одбране и Војске Србије, организованом криминалу, прању новца, корупцији (злоупотребе службеног положаја, трговина утицајем, примања и давања мита) сајбертероризму и др.³⁶

³⁶ Ковач, С., Поповић Григоров, И., *Војна служба безбедности у Србији*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2013. стр. 195.

У оквиру **општебезбедносних послова**, ВБА у Министарству одбране и Војсци Србије:

- 1) врши процену безбедносних ризика који могу угрожити њихово функционисање;
- 2) планира, организује и контролише безбедносну заштиту снага, објеката и средстава;
- 3) планира, организује и контролише мере безбедности у реализацији задатака, послова и активности;
- 4) примењује и контролише примену мера заштите тајности података;
- 5) врши безбедносне провере;
- 6) издаје безбедносне сертификате (дозволе и одобрења);
- 7) врши послове из области индустријске безбедности;
- 8) врши послове безбедности информационих система и рачунарских мрежа, система веза и криптозаштите;
- 9) учествује у безбедносној заштити других субјеката система одбране;
- 10) обавља друге општебезбедносне послове и задатке.

У оквиру **контраобавештајних послова и задатака**, ВБА:

- 1) открива, прати и онемогућава обавештајно деловање, субверзивне и друге активности страних држава, страних организација, група или лица усмерених против Министарства одбране и Војске Србије;
- 2) открива, прати и онемогућава унутрашњи и међународни тероризам, екстремизам и друге облике организованог насиља усмерених против Министарства одбране и Војске Србије;
- 3) открива, истражује и документује кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије, кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, кривична дела организованог криминала, кривично дело прање новца, као и кривична дела корупције (злоупотреба службеног положаја, трговина утицајем, примање мита и давање мита) и ако нису резултат деловања организоване криминалне групе, унутар Министарства одбране и Војске Србије;

4) открива, истражује и документује кривична дела одавање пословне тајне од интереса за одбрану, неовлашћеног приступа заштићеном рачунару, рачунарској мрежи и електронској обради података, одавање службене тајне и одавање војне тајне;

5) планира, организује и спроводи контраобавештајну заштиту тајних података Министарства одбране и Војске Србије;

6) планира, организује и спроводи контраобавештајну заштиту Министарства одбране и Војске Србије;

7) прикупља, анализира, обрађује и процењује контраобавештајне податке из своје надлежности и обавља и друге контраобавештајне послове и задатке.³⁷

Поред наведених послова ВБА такође обавља и **следеће послове**:

1) планира, организује и спроводи унутрашњу контролу рада припадника ВБА;

2) планира школовање и организује специјалистичке курсеве и центре за обуку својих припадника, врши научна истраживања, формира архиве и објављује сопствена издања;

3) сарађује и размењује податке са службама, организацијама и институцијама које се баве пословима безбедности, као и са безбедносним службама других земаља;

4) обрађује, проверава, сређује, процењује и штити прикупљене податке и информације од неовлашћеног откривања, давања, мењања, коришћења, губитка или уништавања;

5) обезбеђује и штити своје снаге, припаднике и објекте од противправних радњи и претњи;

6) штити опрему и средства која користи у раду од неовлашћеног приступа;

7) обавља безбедносну проверу кандидата за пријем у радни однос у Министарство одбране и на службу у Војску Србије, као и других лица која су од значаја за обављање послова у сарадњи са Безбедносно-информативном агенцијом и полицијом;

8) планира опремање и врши набавку ствари за своје потребе;

9) обавља и друге послове из своје надлежности

³⁷ Закон о Војнобезбедносној и Војнообавештајној агенцији, преузето 02.09.2017. са: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/zakoni/ZAKON%20O%20VBA%20I%20VOA_CIR.pdf

ВБА је у оквиру својих надлежности **овлашћена да прикупља податке:**

- 1) из јавних извора;
- 2) од физичких и правних лица;
- 3) од државних органа, организација и служби, као и од ималаца јавних овлашћења.

Овлашћено службено лице ВБА у **откривању, истраживању и документовању кривичних дела** има следећа овлашћења:

- 1) провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета;
- 2) позивање;
- 3) тражење обавештења;
- 4) привремено одузимање предмета;
- 5) преглед простора, објеката и документације и противтерористички преглед;
- 6) опсервирање;
- 7) прикупљање, обрада и коришћење личних података;
- 8) полиграфско тестирање;
- 9) овлашћења полиције за вршење мера надзора и снимања телефонских и других разговора или комуникација другим техничким средствима и оптичка снимања лица и предузимање других мера и радњи, у складу са законом којим се уређује кривични поступак.³⁸

6.2. Организациона структура Војнобезбедносне агенције

Војнобезбедносна агенција има управни (Дирекција) и извршни део (Центри). Дирекцију чине целине за операције, аналитику, подршку (кадрови, финансије и логистика), опште пословање, унутрашњу контролу и међународну сарадњу. Центри Војнобезбедносне агенције имају делове за операције, одељења и одсеке који су

³⁸ Закон о Војнобезбедносној и Војнообавештајној агенцији, преузето 02.09.2017. са:
http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/zakoni/ZAKON%20O%20VBA%20I%20VOA_CIR.pdf

деташовани у оперативне саставе и бригаде и надлежни за њихову безбедносну и контраобавештајну заштиту. У неке батаљоне, зависно од нивоу готовости, деташован је по један оперативац. Центри за усавршавање кадрова ВБА бави се усавршавањем кадрова службе, првенствено организовањем курсева и стручних расправа, као и научноистраживачком делатношћу.³⁹

Организациону структуру Војнобезбедносне агенције чини: Директор ВБА, општи послови, унутрашња контрола, операције, аналитика, подршка и Центри Војнобезбедносне агенције.

слика 5: организациона структура Војнобезбедносне агенције

Директор руководи радом ВБА и за свој рад одговара министру одбране. Има заменика, који за свој рад одговара директору. Директора ВБА и његовог заменика на период од пет година поставља и разрешава председник Републике Србије указом, на предлог министра одбране, ако се ради о професионалном војном лицу, односно Влада, на предлог министарства одбране, ако се ради о цивилу, у складу са законом којим се уређује положај државних службеника. За директора ВБА и његовог заменика може бити постављено лице које је завршило генералштабно усавршавање и које има најмање девет година радног искуства на обавештајнобезбедносним пословима у систему одбране.

³⁹ Ковач, С., Поповић Григоров, И., *Војна служба безбедности у Србији*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2013. стр. 198.

Општи послови су организацијска целина Војнобезбедносне агенције која обавља задатке: планирања, програмирања, буџетирања и извршења; планирања и организовања сарадње са међународним организацијама, обавештајно-безбедносним службама страних земаља и службама безбедности и другим органима у земљи, као и протоколарне обавезе и активности и канцеларијско пословање.

Унутрашња контрола обавља послове контроле законитости рада и примене овлашћења припадника Војнобезбедносне агенције.

Операције су организацијска целина Војнобезбедносне агенције, која обавља послове планирања, организовања и координације операција, у складу са надлежностима прописаним Законом о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији.

Аналитика обавља послове који се односе на праћење, обраду и процењивање података и израду информација, анализа и процена за потребе државног и војног руководства.

Подршка обавља задатке кадровске, логистичке, финансијске, информатичке, телекомуникационе и других облика подршке у планирању, организовању и реализацији послова и задатака Војнобезбедносне агенције.

Центри Војнобезбедносне агенције обављају послове безбедносне и контраобавештајне заштите организацијских целина Министарства одбране и јединица, команди и установа Војске Србије у додељеној зони оперативне надлежности.⁴⁰

⁴⁰ Војнобезбедносна агенција, званична интернет страна, преузето 03.09.2017. са: http://www.vba.mod.gov.rs/organizacijska_struktura.html

7. Закључак

ВБА као орган управе у Министарству одбране и ресорна контраобавештајна служба има велику улогу у националном систему безбедности Републике Србије и важна је карика без које не би могло да се замисли функционисање претходно наведеног система.

Међутим, ВБА није једина служба безбедности у нашој земљи и веома је значајно да постоји размена информација, обострана сарадња и договори уколико наша земља жели да превазиђе постојеће изазове, ризике и претње. Нажалост, живимо у таквом времену када се претње множе из дана у дан, исто тако брзо мења се и окружење у коме се све промене дешавају, а организације као што је ВБА морају бити спремне да се што пре прилагоде на њих.

Постоје бројне отежавајуће околности за њихово прилагођавање које умањују ефикасност служби безбедности: оне још увек нису у потпуности увезане у јединствен безбедносно-обавештајни систем, затим правни оквир који регулише њихов рад није усклађен и пун је правних празнина, такође није јасна улога коју БИА у кривичним истрагама има у односу на полицију, а надзор и контрола над службама безбедности није делотворна, те не води ка постизању одговорности за управљање над њима и за њихов рад. Другим речима, оне одговарају потребама политичара, а не безбедносним интересима и потребама грађана и друштва Србије. Због тога је неопходно извршити потпуну реформу обавештајно-безбедносног система Републике Србије и на тај начин, изменама Устава као највишег правног акта наше земље, затим доношењем нових, потпунијих Закона, омогућити несметано функционисање служби које ће тек тада, правно потковане на прави начин, моћи да се боре против изазова, ризика и претњи које окружују нашу земљу.

8. Литература

1. Драгишић, З. и Радојевић, К., *Безбедносни менаџмент*, Факултет безбедности, Београд, 2014.
2. Стевановић, О., *Безбедносни менаџмент*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
3. Ђукић С., „Безбедносни менаџмент“ и савремени безбедносни изазови, ризици и претње као елементи који угрожавају националну безбедност, Београд, 2017. Доступно на: http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2017-1/69-2017-1-09-Djukic.pdf
4. Fayol, H. *General and Industrial Management*, Sir Isac Pitman & Sons, Ltd., London, 1949. Доступно на: https://books.google.rs/books?id=WFp5DQAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=fayol+general&hl=sr&sa=X&ved=0ahUKEwjK5uvkm_3VAhXCa5oKNHYFQDkkQ6AEIOzAD#v=onepage&q=fayol%20general&f=false
5. Јовановић, П., *Менаџмент-теорија и пракса*, Факултет организационих наука, Београд, 2004.
6. Dessler, G., *Management Leading Organizations in the 21st Century*, USR, New Jersey, 2005. Доступно на: <http://www.thebookishblog.com/management-leading-people-and-organizations-in-the-21st-century-2nd.pdf>
7. Тодоровић, Ј., Ђуричин, Д. и Јаношевић, С., *Стратегијски менаџмент*, Економски факултет, Београд, 2003.
8. Петковић, М., Јанићијевић, Н. Богићевић Миликић Б., *Организација*, Економски факултет, Београд, 2006.
9. Рен, Данијел А., Војх, Д., *Менаџмент, процес, структура, понашање*, Привредни преглед, Београд, 2001.
10. Ковач, С., Поповић Григоров, И., *Војна служба безбедности у Србији*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2013.
11. Мијалковски, М., *Обавештајне и безбедносне службе*, Факултет безбедности, Београд, 2009.

Интернет извори:

Закон о основама уређења служби безбедности:

<http://www.fb.bg.ac.rs/download/Download/Zakon%20o%20osnovama%20ur.sl.bez.pdf>

Закон о Војнобезбедносној и Војнообавештајној агенцији:

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/zakoni/ZAKON%20O%20VBA%20I%20VOA_CIR.pdf

Званични сајт ВБА:

<http://www.vba.mod.gov.rs/index.html>

Званични сајт Министарства одбране:

<http://www.mod.gov.rs/>